

Η ΘΕΣΙΣ ΤΗΣ ΚΑΘΟΛΙΚΗΣ ΟΡΘΟΔΟΞΟΥ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ
ΕΝ ΤΗ "ΚΟΙΝΩΝΙΑ ΤΩΝ ΕΚΚΛΗΣΙΩΝ,"*
(ΤΟΥ ΑΜΣΤΕΡΔΑΜ)

ΥΠΟ

ΓΕΡΑΣΙΜΟΥ Ι. ΚΟΝΙΔΑΡΗ

ΤΑΚΤΙΚΟΥ ΚΑΘΗΓΗΤΟΥ ΤΗΣ ΓΕΝΙΚΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΤΙΚΗΣ ΙΣΤΟΡΙΑΣ
ΕΝ ΤΩ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΩ ΑΘΗΝΩΝ

Ἐπιδηλοῦντες καὶ αὖθις, ὅτι μέλλομεν ἀναμένειν τὴν ὁριστικὴν καὶ τῆς Ὑμετέρας Σεβασμίας Μακαριότητος καὶ τῆς καὶ Ἀὐτῆν Ἀγιοτάτης Ἐκκλησίας ἐπὶ τῶν ἀνωτέρω γνώμῃν, πρὸς ἔγκαιρον, τῇ Κεντρικῇ τοῦ Παγκοσμίου Συμβουλίου τῶν Ἐκκλησιῶν Ἐπιτροπῇ, ἐπὶ τῆς γενομένης εἰς τὸ ἐν Λοῦνδ συνκαλούμενον συνέδριον προσκλήσεως ἀπάντησιν, περιπτυσσόμεθα Ἀὐτῆν καὶ αὖθις ἐν φιλήματι ἀγίῳ καὶ διατελοῦμεν μετ' ἀγάπης ἀδελφικῆς. αὐθὺνβ' Ἰανουαρίου λ'α'.

Τῆς Ὑμετέρας φίλης Μακαριότητος ἀγαπητὸς
ἐν Χριστῷ ἀδελφὸς

† Ὁ Κωνσταντινουπόλεως Ἀθηναγόρας

Ἐπὶ τῆς ἐγκυκλίου ταύτης ἐπιφέρομεν τὰς ἀκολουθοῦσας παρατηρήσεις. Τὸ δεύτερον τοῦτο, μετὰ τὸ 1920, ἐπίσημον ἔγγραφον τῆς κορυφαίας τῶν Ἐκκλησιῶν, τῶν ἀποτελουσῶν τὴν Μίαν Ἀγίαν Καθολικὴν καὶ Ἀποστολικὴν Ἐκκλησίαν, εἶναι ἄξιον πολλῆς προσοχῆς, ὅχι μόνον δι' ὅσα θετικῶς προσφέρει, ἀλλὰ καὶ δι' ὅσα παραλείπει.

α) Ἐν πρώτοις εἶναι προφανές, ὅτι ἐπιθυμεῖ τὴν συμμετοχὴν εἰς τὴν Παγκόσμιον Χριστιανικὴν κίνησιν καὶ μετὰ τὴν συγχώνευσιν τῶν δύο ὀργανισμῶν (πίστεως καὶ τάξεως, ζωῆς καὶ ἐργασίας), σημειώνει δὲ ἐνδεικτικῶς, ὅτι κατὰ Φεβρουάριον τοῦ 1947 ἐζήτησε τὴν ἔκφρασιν γνώμης ἐπὶ τοῦ προκύψαντος ζητήματος τῆς συμμετοχῆς εἰς τὴν «Κοινωνίαν τῶν Ἐκκλησιῶν», ἥτοι ἔτος καὶ πλέον πρὸ τῆς συγκλήσεως τοῦ συνεδρίου τοῦ Amsterdam. Λαβὼν δὲ ὑπ' ὄψει πάντα τὰ σχετικὰ ἀπαντητικὰ γράμματα καὶ τὰς δηλώσεις καὶ τὰς ἐκθέσεις περὶ τοῦ εἰρημένου Συνεδρίου προάγεται νῦν, ἐπὶ τῇ ἐπιχειρῆσιν συγκλήσει, ἐν Λοῦνδ τῆς Σουηδίας, τοῦ δευτέρου κατὰ σειρὰν Συνεδρίου τοῦ Παγκοσμίου Συμβουλίου τῶν Ἐκκλησιῶν, ν' ἀνακοινώσῃ εἰς τοὺς Πατριάρχας καὶ ἀρχηγοὺς τῶν αὐτοκεφάλων Ἐκκλησιῶν, «τὰς ἐπὶ τοῦ κεφαλαϊώδους ζητήματος ἀπόψεις» τοῦ Οἰκουμενικοῦ Θρόνου, μετὰ τῆς παρα-

* Συνέχεια ἐκ τοῦ προηγουμένου τόμου σελ. 437.

κλήσεως, ὅπως ἐκάστη Ἐκκλησία ἀνακοινώσει Αὐτῷ ἐγκαίρως τὴν γνώμην της. Ὁρμώμενος ὁ Οἶκ. Πατριάρχης ἄπο τῆς ὁρθῆς ἀπόψεως, ὅτι εἰς ἐποχὴν προσπαθείας προσεγγίσεως λαῶν καὶ ἐθνῶν, πρὸς ἀντιμετώπισιν τῶν μεγάλων προβλημάτων, προβάλλει ὡς ἀνάγκη ἢ ἐμφάνισις τοῦ χριστιανικοῦ κόσμου ἐναντί τῶν ἐν τῷ κόσμῳ ἀντιχριστιανικῶν τάσεων, προσθέτει ὅτι «κέκτεται ὅλως ἰδιαιτέραν σπουδαιότητα τὸ ἔργον τῆς προσεγγίσεως καὶ συνεργασίας πασῶν τῶν χριστιανικῶν ὁμολογιῶν καὶ ὁργανώσεων». Χαρακτηρίζων ἐμφαντικῶς τὸ ἔργον, «ὡς ἱερὸν καὶ ἅγιον, ἀπ' αὐτῆς τῆς ἰδιότητος καὶ ἀποστολῆς ἀπορρέον», καταλήγει εἰς τὸ συμπέρασμα καθ' ὃ, «ἐφ' ὅσον τὸ Παγκόσμιον Συμβούλιον τῶν Ἐκκλησιῶν, συμφώνως πρὸς τὸ Καταστατικόν του, ἐπιδιώκει τὴν διευκόλυνσιν τῆς κοινῆς δράσεως τῶν Ἐκκλησιῶν, τὴν προαγωγὴν τῆς συνεργασίας ἐν τῇ μελέτῃ τοῦ χριστιανικοῦ πνεύματος καὶ τὴν ἐνίσχυσιν τῆς οἰκουμενικῆς συνειδήσεως ἐν τοῖς μέλεσι πασῶν τῶν Ἐκκλησιῶν, τὴν ὑποστήριξιν τῆς διαδόσεως τοῦ Ἱεροῦ Εὐαγγελίου² καὶ τὴν διάδοσιν καὶ ἀνύψωσιν καὶ ἐπικράτησιν τῶν πνευματικῶν ἀξιῶν τοῦ ἀνθρώπου, πρόδηλον, ὅτι ὁ μὲν κύριος σκοπὸς αὐτοῦ ἐστὶ πρακτικὸς τὸ δὲ ἔργον αὐτοῦ θεάρεστον». Τοιοῦτοτρόπως ὁ Οἶκ. Πατριάρχης, συνεχίζων τὴν ἐν τῇ ἐγκυκλίῳ τοῦ 1920 καθορισθεῖσαν πολιτικὴν τῆς Μεγάλης τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίας, ρίπτει τὸ βάρος τοῦ ἐνδιαφέροντος αὐτῆς τε καὶ τῆς «Ὁρθοδόξου Καθολικῆς Ἐκκλησίας» εἰς τὸ ἔργον, τὸ ὁποῖον ἀπετέλει μέχρι τοῦ 1948 τὸ ἀντικείμενον τῆς φροντίδος τοῦ ὁργανισμοῦ τοῦ πρακτικοῦ Χριστιανισμοῦ (Life and Work). Ἀποδίδων ὁ Οἰκουμενικὸς Θρόνος βαρῦτητα εἰς τὸ θέμα τῆς συνεργασίας τῶν Ἐκκλησιῶν ἐπὶ τοῦ πρακτικοῦ ἐδάφους, πρὸς «ἀντιμετώπισιν ἀπο κοινοῦ τῶν μεγάλων προβλημάτων τῆς ἀνθρωπότητος» καὶ θεωρῶν, ὅτι αὐτὸς εἶναι ὁ κύριος σκοπὸς τοῦ Παγκοσμίου Συμβουλίου τῶν Ἐκκλησιῶν, θεωρεῖ ὡς σπουδαῖον μὲν καὶ χρησιμώτατον, ἀλλὰ τρόπον τινὰ δευτερεῦον³, τὸ ἔργον αὐτοῦ ἐπὶ τοῦ θεωρητικοῦ πεδίου,

1. Ὁ σημερινὸς Οἰκουμ. Πατριάρχης κ. Ἀθηναγόρας Α' κατέχει ὅσον δλίγιστοι πρὸ αὐτοῦ τὰ προβλήματα τῆς παγκοσμίου πολιτικῆς καὶ γνωρίζει νὰ σκέπτεται καὶ διμῆλῃ μὲ εὐρύτητα, ὡς χριστιανικὸς ἡγέτης, ἐπὶ τῶν μεγάλων προβλημάτων τῆς παρούσης στιγμῆς, ἔχων ταυτοχρόνως βαθεῖαν ἀντίληψιν τῆς Οἰκουμενικῆς ἀποστολῆς τοῦ Θρόνου του.

2. Δὲν γνωρίζω ἐὰν θὰ ἠδυνάμεθα νὰ θεωρήσωμεν τὸν προσηλυτισμὸν, ὃν μέλη τῆς «Κοινωνίας τῶν Ἐκκλησιῶν» ἀσκοῦν εἰς τὰς χώρας μας, ὡς ἔργον καλόν, ἐνῶ εἶναι μᾶλλον ἀνοίκειον μεταξὺ τῶν Ἐκκλησιῶν. Ἀναμφιβόλως ὁ Πατριάρχης ἐνταῦθα νοεῖ τὴν διάδοσιν τοῦ Χριστιανισμοῦ μεταξὺ τῶν ἀπίστων καὶ εἰς τὸ ἔργον αὐτὸ πρόκειται νὰ μετὰσχῃ ἢ Ὁρθόδοξος Ἐκκλησία κατὰ τὴν δήλωσίν της τοῦ 1920. Πρβλ. Γ. Κονιδάρη, Ἡ θέσις τῆς Καθολ. Ὁρθ. Ἐκκλ. Θεολογία 1949 καὶ ἀνάτυπον σελ. 23.

3. Ὅτι αὐτὴ εἶναι ἡ γνώμη τοῦ Οἶκ. Πατριαρχείου ἐξάγεται καὶ ἐκ τῆς φράσεως τοῦ α' ὄρου συμμετοχῆς, ἐνθα λέγεται ὅτι, ὅσον καὶ ἂν κύριος σκοπὸς τῶν Παγκοσμίου Συμβουλίου τῶν Ἐκκλησιῶν παραμένει ἢ συνεργασία τῶν Ἐκκλησιῶν ἐπὶ τοῦ

διότι, λέγει, ὅτι ἡ Ὁρθόδοξος Ἐκκλησία, μετασχοῦσα τῆς παγκοσμίου Χριστιανικῆς Κινήσεως, «ἐζήτησε κυρίως νὰ γνωρίσῃ εἰς τοὺς ἑτεροδόξους τὸν πλοῦτον τῆς πίστεως, τῆς λατρείας καὶ τῆς ὀργανώσεως αὐτῆς καὶ τὴν θρησκευτικὴν αὐτῆς πείραν». Ταῦτοχρόνως ἡ ἡμετέρα Ἐκκλησία διὰ τῆς συμμετοχῆς της πληροφορεῖται «τὰς νέας μεθόδους καὶ ἀντιλήψεις τῆς ἐκκλησιαστικῆς ζωῆς καὶ δράσεως αὐτῶν», ἅτινα ἀποτελοῦν στοιχεῖα πολύτιμα δι' αὐτήν, ἵνα τὰ ἔχῃ καὶ καλλιεργῇ.

Τὸ πρόβλημα ὅμως εἶναι κατὰ πόσον ἡ ἡμετέρα ἐπιθυμία ἀνταποκρίνεται πρὸς τὰ ἐκ τοῦ Καταστατικοῦ ἀπορρέοντα διαφέροντα τοῦ ὀργανισμοῦ καὶ κατὰ πόσον οἱ ἡγέται αὐτοῦ καταστοχάζονται τῶν σκοπῶν τοῦ Ὁργανισμοῦ, ὡς ἡμεῖς. Ἡ ἐριμηνεῖα, ἣν δίδει ἡ ἐγκύκλιος, ἀποδίδει περισσότερον τὰς προθέσεις καὶ ἐπιθυμίας τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας καὶ ἐμφανίζει τὴν ἔννοιαν ὑπὸ τὴν ὁποίαν θέλει νὰ παρίσταται εἰς τὴν Οἰκουμενικὴν Κίνησιν ὑπὸ τὴν νέαν της μορφήν παρὰ τὴν πραγματικότητα, ἣν ἐκφράζουν: 1ον) τὸ μὲν τὸ Καταστατικὸν ἐν ᾧ τὴν 1ην θέσιν κατέχει ἡ Ἐπιτροπὴ τῆς «Πίστεως καὶ τάξεως», 2ον) οἱ ἡγέται τοῦ Ὁργανισμοῦ, οἵτινες, ὁμιλοῦν, οὐχὶ μετ' ἐπιφυλάξεως, περὶ τῆς ἀναζητήσεως τῆς Una Sancta, διὰ τοῦ νέου ὀργανισμοῦ¹, 3ον) οἱ ἡγέται τοῦ Ὁργανισμοῦ, οἵτινες, ὁμιλοῦν, οὐχὶ μετ' ἐπιφυλάξεως, περὶ τῆς ἀναζητήσεως τῆς Una Sancta, διὰ τοῦ νέου ὀργανισμοῦ² (πρβλ. Γ. Κονιδάρη, Ἡ θέσις τῆς Καθολ. Ὁρθοδόξου, καὶ Μητρ. Σάμου Εἰρηναίου ὑπόμνημα, Θεολογία 1952 ἐνθ' ἄνωτ. σ. 433 καὶ 435).

β) Τὸ Οἰκουμενικὸν Πατριαρχεῖον, προχωροῦν ἐφεξῆς εἰς τὴν τοποθέτησιν τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας ἔναντι τῆς Α' Ἐπιτροπῆς τῆς «Κοινωνίας τῶν Ἐκκλησιῶν», θέτει ὑπ' ὄψει τῶν Ἐκκλησιῶν τοὺς ὅρους, οὓς δέον αὐταὶ νὰ ἐξετάσουν, ἥτοι πρῶτον προτείνει, ὅπως ἀποφενυχθῇ οἰαδήποτε συμμετοχῇ τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας εἰς τὰς συζητήσεις καὶ ἐργασίας τῆς δογματικῆς ἐπιτροπῆς, ἐφ' ὅσον αὕτη σκοπὸν ἔχει τὴν ἔνωσιν, διὰ δογματικῶν συζητήσεων, μεταξὺ ἀντιπροσώπων βαθύτατα διίσταμένων Ἐκκλησιῶν,

κοινωνικοῦ, πρακτικοῦ πεδίου, ἐξακολουθεῖ οὐδὲν ἥτιον, ἵνα ὑφίσταται ὡς ἰδιαιτέρα παρ' αὐτῷ ἐπιτροπῇ «ἡ περὶ πίστεως καὶ διοικήσεως» ὀργανώσις κλπ.

1. Ἡ γνώμη τοῦ Καθηγητοῦ τοῦ Πανεπιστημίου τοῦ Μονάχου ρωμαιοκαθολικοῦ Schmaus (Inter. kirch. Zeit. 1950 σελ. 107) εἶναι, ὅτι διὰ τῶν ἐγκυκλίων τοῦ Βατικανοῦ περὶ τῆς Οἰκ. Κινήσεως «nicht nur die gemeinsame Front gegen das Antichristentum, sondern auch das innere Wesen der Offenbarung fordern».

2. Ἐνδεικτικὸν τῶν τάσεων τῶν ἡγετῶν τοῦ Ὁργανισμοῦ εἶναι, ὅτι τὸ πρῶτον μέγα συνέδριον τῆς «Κοιν. τῶν Ἐκκλησιῶν» εἶναι τὸ ἐν Lund συνερχόμενον μεθ' ἑμάς τῆς Α' ἐπιτροπῆς, περὶ ᾧ κατωτέρω. Καὶ τὸ ἐν Τόρονδο τοῦ Καναδά Συνέδριον τῆς Κεντρικῆς Ἐπιτροπῆς συνήλθε κατ' Ἰούλιον τοῦ 1950 πρὸς ἐπίλυσιν τῶν συνεχῶς προκύπτουσῶν ἀποριῶν περὶ τῆς φύσεως τοῦ νεοσυσταθέντος Συμβουλίου (πρβλ. «Ἡ Ἐκκλησία καὶ αἱ Ἐκκλησίαι καὶ τὸ Παγκόσμιον Συμβούλιον τῶν Ἐκκλησιῶν», ἑλλ. μετάφρ. ἐν «Ὁρθοδοξία», Κων/πολις 1950 σελ. 323-332 καὶ «Ἐκκλησία» 1950 σ. 347).

«δηλουμένου τούτου ρητῶς καὶ κατηγορηματικῶς τῇ Κεντρικῇ τοῦ Συμβουλίου Ἐπιτροπῇ». Τὴν ἀνάγκην δὲ τῆς πληροφορίας τῶν ξένων περὶ τῆς ἡμετέρας πίστεως θέλει νὰ θεραπεύσῃ διὰ τῆς συγγραφῆς εἰδικῶν συγγραμμάτων, διότι τὰ ὑπάρχοντα συγγράμματα τῆς Συμβολικῆς δὲν δύνανται νὰ θεραπεύσουν τὴν εἰδικὴν αὐτῆς ἀνάγκην.

Δεύτερον θεωροῦν τὸ γεγονός τῆς συμμετοχῆς τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας εἰς τὰς ἐργασίας τοῦ Παγκοσμίου Συμβουλίου τῶν Ἐκκλησιῶν, ὡς ἔχον ἰδιαιτέραν σημασίαν διὰ τὴν ζωὴν αὐτῆς, προτείνει, «ὅπως αὕτη ἐκπροσωπῆται δι' ἀντιπροσώπου πασῶν τῶν κατὰ τόπους ὀρθοδόξων Αὐτοκεφάλων Ἐκκλησιῶν, τοῦθ' ὅπερ καὶ θὰ προσέδιδεν ἰδιάζον κύρος καὶ γόητρον εἰς τὴν συμμετοχὴν αὐτῆς ταύτην».

Μὲ ὅλην τὴν εὐλάβειαν, τὴν ὁποίαν ἔχομεν πρὸς τὸν Οἰκουμενικὸν Θρόνον εἴμεθα ὑποχρεωμένοι νὰ εἴπωμεν, ὅτι ἡ στάσις, ἣν προτείνει νὰ λάβουν αἱ Ὁρθόδοξοι Καθολικαὶ Ἐκκλησίαι, ἔναντι τῆς Α' Ἐπιτροπῆς «πίστεως καὶ τάξεως», πρέπει νὰ ἔχη ὡς ἐπακόλουθον οὐχὶ τὴν ἀντιπροσώπευσιν διὰ τῶν περισσοτέρων ἀντιπροσώπων εἰς τὸ Κεντρικὸν Συμβούλιον καὶ εἰς τὴν Γεν. Συνέλευσιν, ἀλλὰ τὴν ἄμεσον ἀνάκλησιν πασῶν τῶν Ὁρθοδόξων ἀντιπροσωπειῶν, διότι εἰς τὸ κεντρικὸν Συμβούλιον καὶ τὴν Γεν. Συνέλευσιν, αἰτινες στηρίζονται εἰς τὸ καταστατικὸν τοῦ Amsterdam, ἐκφράζεται ἡ σύνδεσις, (οὐχὶ ἡ ἀπλῆ συμμετοχὴ εἰς συνέδρια) τῆς ἡμετέρας Μιᾶς Ἀγίας Καθολικῆς καὶ Ἀποστολικῆς Ἐκκλησίας μετ' ἑτεροδόξων, ἐν οἷς οἱ πλείστοι ἀπορρίπτουσι πάσας τὰς Οἰκουμενικὰς Συνόδους, ὧν ἡμεῖς εἴμεθα φρουροί. Ἐφ' ὅσον εἴμεθα τακτικὰ μέλη εἰς τὰ δύο μείζονα σώματα δὲν δυνάμεθα ν' ἀρνηθῶμεν τὴν συμμετοχὴν εἰς τὰ συνέδρια σπουδῶν καὶ μελετῶν (δέχομαι τὴν σπουδαιότητα αὐτῶν).

Τοιοιτοτρόπως φθάνομεν εἰς τὰς κυρίας παραλείψεις τῆς Πατριαρχικῆς Ἐγκυκλίου, ἥτοι 1ον) τὴν παράλειψιν τῆς ἐκφράσεως γνώμης ἐπὶ τοῦ α' ἄρθρου τοῦ Καταστατικοῦ τοῦ Amsterdam (Χριστολογία ἀνεπαρκῆς καὶ καὶ ἐκκλησιολογία ἀόριστος), 2ον) τὸν μὴ συνεπῆ πρὸς τοὺς ὅρους τοῦ καθορισμοῦ τῆς θέσεως τῆς ἀντιπροσωπείας τοῦ Οἴκ. Θρόνου καὶ τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας ἐν τῷ Συμβουλίῳ τῶν Ἐκκλησιῶν, ἐνθα ὁ μὲν Μητροπολίτης Θυατείρων εἶναι ὁ εἰς τῶν προέδρων, ὁ δὲ Μητροπολίτης Θεσσαλονίκης καὶ ὁ κ. Παναγιωτίδης, καθηγητῆς τῆς κατὰ Χάλκην Θεολ. Σχολῆς, εἶναι μέλη τακτικά. Δύνανται νὰ εἶναι μέλη τακτικὰ μὲ τοιοῦτους δεσμοὺς καὶ καλούμενα νὰ μὴ παρίστανται εἰς τὸ Lund; Φρονῶ ὄχι. Ἄλλ' ἐπὶ τοῦ σημείου τούτου θὰ ἐπανέλθωμεν κατωτέρω.

3η) Οὐσιώδης παράλειψις τῆς ἐγκυκλίου εἶναι ἡ ἑξῆς: τὸ δεύτερον ἤδη (μετὰ τὸ 1920) δὲν μνημονεύει, ὅτι ἡ Ὁρθόδοξος Ἐκκλησία ὁμιλεῖ ὡς ἡ κανονικὴ συνέχεια τῆς Μιᾶς Ἀγίας Καθολικῆς καὶ Ἀποστολικῆς Ἐκκλησίας. Χωρὶς νὰ δυνάμεθα ν' ἀξιῶσωμεν ἀναγνώρισιν ἀπὸ κανὲν μέλος τοῦ Ὁργα-

νισμοῦ ὀφείλομεν νὰ καθιστῶμεν ἐκάστοτε κατάδηλον, ὅτι παριστάμεθα ἐκεῖ, ὡς ἡ κανονικὴ συνέχεια τῆς Μιᾶς Ἀγίας Καθολικῆς καὶ Ἀποστολικῆς Ἐκκλησίας, καὶ τοῦτο πρέπει νὰ τὸ ἐκφράζωμεν εἰς πᾶσαν εὐκαιρίαν. Καὶ τοιαύτην εὐκαιρίαν εἶχεν ἡ πατριαρχικὴ ἐγκύκλιος, εἰ καὶ αὕτη ἀποτείνεται πρὸς τὰς ἀδελφὰς Ἐκκλησίας, ὧν ζητεῖ τὴν γνώμην, ἐφ' ὅσον ὀμιλεῖ περὶ «ὁμολογιακῆς εὐθιξίας τῶν Ὁρθοδόξων», καὶ περὶ «ἰδιαζούσης θέσεως καὶ ἱστορικῆς ἀποστολῆς ἐν τῷ διαχριστιανικῷ κόσμῳ». Ἐκεῖ ἔπρεπε νὰ μνημονεύσῃ τὴν θέσιν μας διὰ τῆς ἐκφράσεως: Μία Ἀγία κλπ. Εἶναι περιττὸν ἴσως νὰ εἴπωμεν, ὅτι αἱ λοιπαὶ προτάσεις τῆς Πατριαρχικῆς ἐγκυκλίου μᾶς εὐρίσκουν συμφώνους, διότι εἶναι ἀπόλυτος ἡ ἀνάγκη συνεργασίας καὶ συντονισμοῦ τῶν σκέψεων καὶ ἀποφάσεων τῶν Ὁρθοδόξων Ἐκκλησιῶν, πρὸς προπαρασκευὴν ἐπὶ τῶν θεμάτων τῶν συνεδρίων, ἵνα μὴ εὐρισκόμεθα ἐν μειονεκτικῇ θέσει. Εἶναι δὲ ἀναμφιβόλως συντελεστικὴ ἐν προκειμένῳ ἡ πρότασις περὶ συστάσεως μονίμων συνοδικῶν ἐπιτροπῶν παρὰ ταῖς Ἐκκλησίαις, ἵνα ἐν συνεργασίᾳ μετὰ τῶν καθηγητῶν τῶν Θεολογικῶν Σχολῶν μελετῶνται τὰ διάφορα προβλήματα, πρὸς «καθορισμὸν ἐκ τῶν προτέρων τῆς ἐπ' αὐτῶν ἀπόψεως καὶ τῆς τηρητέας στάσεως τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας» (τῆς Μιᾶς Ἀγίας κλπ. θὰ ἔπρεπε νὰ σημειωθῆ). Ὁ δὲ ὀρθόδοξος θεολόγος δὲν δύναται παρὰ εἶναι σύμφωνος καὶ ὡς πρὸς τὴν ἀποδοχὴν τῆς γ' προτάσεως, περὶ ἐφεκτικῆς στάσεως «ἐν ταῖς λατρευτικαῖς μετὰ τῶν ἑτεροδόξων συνάξεσι» κλπ.

Δὲν γνωρίζομεν ποῖαι ὑπῆρξαν αἱ ἀπαντήσεις τῶν Ὁρθοδόξων Ἐκκλησιῶν ἐπὶ τῶν προτάσεων τοῦ Οἰκουμενικοῦ Θρόνου, ὅπερ ἐνδιεφέρετο (ὀρθῶς) ν' ἀπαντήσῃ ἐγκαίρως εἰς τὸ Κεντρικὸν Συμβούλιον, ὅπερ προσκάλεσεν αὐτὸ εἰς τὸ Σενέδριον τῆς Lund. Βεβαίως σπουδαιότητα ἐνέχει ἡ ἀπάντησις τῶν Ἐκκλησιῶν Ἑλλάδος καὶ Κύπρου, διότι αὐταὶ μόναι, ἐκτὸς τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου, μετέχουν τῆς Κοινωνίας τῶν Ἐκκλησιῶν, ἐνῶ τὰ Πατριαρχεῖα Ἀλεξανδρείας, Ἀντιοχείας, Ἱεροσολύμων καὶ Σερβίας δὲν μετέχουν (ὅπως φυσικὰ καὶ αἱ Ἐκκλησίαι τῶν δορυφόρων τῆς Ρωσσίας χωρῶν). Ἡ Ἐκκλησία τῆς Ἑλλάδος ζητήσασα διευκρινίσεις ἐπὶ τῆς ἐγκυκλίου καὶ μὴ λαβοῦσα ταύτας (μέχρι τῶν ἀρχῶν Ἰουλίου 1952;) δὲν ἀπήντησεν εἰσέτι, ἡ δὲ τῆς Κύπρου δὲν γνωρίζω τί ἀπήντησε.

Τὴν ἀνωτέρω Πατριαρχικὴν ἐγκύκλιον δὲν ἐγνωρίζομεν, ὅτε εὐρισκό-

1. Συνεπεῖς πρὸς τὴν ἀποψίν μας δὲν δεχόμεθα ὡς ὀρθὸν τὸν χαρακτηρισμὸν τῆς ἡμετέρας Ἐκκλησίας, ὡς ὁμολογιακῆς. Ἡ ἡμετέρα Ἐκκλησία, εἶναι ἡ Ἐκκλησία, αἱ δὲ ἀποσχισθεῖσαι ἀπ' αὐτῆς εἶναι Ἐκκλησίαι—Ὁμολογιαί. Διὰ τοῦτο καὶ τὴν Συμβολικὴν ὑπολαμβάνομεν ὡς τὴν ἐπιστήμην τῆς Χριστιανικῆς Θεολογίας τὴν ἐξετάζουσαν συγκριτικῶς τὴν πίστιν τῆς Μιᾶς Ἀγίας Καθολικῆς καὶ Ἀποστολικῆς Ἐκκλησίας πρὸς τὰς ὁμολογιακὰς τῶν ἀπεσχισμένων, ἵνα καταδείξῃ τί τὸ ἀρχαιοκαθολικὸν σώζουν καὶ κατὰ τί ἀπεμακρύνθησαν ἀπ' αὐτοῦ.

μεθα ἐν Κωνσταντινουπόλει καὶ συνετάξαμεν τὸ κατωτέρω ὑπόμνημα. Λαβόντες γνῶσιν αὐτῆς ἐκάμαμεν μικρὰν προσθήκην—παρατήρησιν εἰς τὴν ὑποσημείωσιν 2 τῆς σελίδος 58.

§ 3. Τὸ ἡμέτερον ὑπόμνημα πρὸς τὴν Α. Θ. Παναγιότητα τὸν Οἰκουμενικὸν Πατριάρχην κ. Ἀθηναγόραν τὸν Α΄.

Ἐν Κωνσταντινουπόλει τῇ 20ῇ Ἀπριλίου 1952

Ἡ θέσις τῆς «Καθολικῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας» ἔναντι τῆς Οἰκουμενικῆς Κινήσεως σήμερον.

Σκέψεις καὶ προτάσεις ὑποβληθεῖσαι πρὸς τὴν Α. Θ. Παναγιότητα τὸν Οἰκουμενικὸν Πατριάρχην.

Ἐνταῦθα

Παναγιώτατε Δέσποτα,

Εὐλαβῶς ὑποβάλλω τὰς ἐξῆς σκέψεις καὶ προτάσεις ἐπὶ τοῦ ἀνωτέρου θέματος, ἐν συνεχείᾳ πρὸς τὴν ἐν ἔτει 1949 ἐκδοθεῖσαν α΄ μελέτην ὑπὸ τὸν τίτλον «Ἡ θέσις τῆς Καθολικῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας ἐν τῇ Κοινωνίᾳ τῶν Ἐκκλησιῶν» (τοῦ Ἄμστερνταμ).

Τὸ πρόβλημα τῶν σχέσεων τῆς ἡμετέρας Καθολικῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας, ὡς τῆς κανονικῆς συνεχείας τῆς Μιᾶς Ἀγίας Καθολικῆς Ἀποστολικῆς Ἐκκλησίας, ἔναντι τῆς Οἰκουμενικῆς Κινήσεως, ὡς αὕτη διεμορφώθη μετὰ τὴν Α΄. Γεν. Συνέλευσιν τῆς «Κοινωνίας τῶν Ἐκκλησιῶν» τοῦ Ἄμστερνταμ (1948), τίθεται καὶ πάλιν ὡς πρόβλημα ἀρχῆς (princíp). Ἐφ' ὅσον δὲ γίνῃ δεκτὸν κατ' ἀρχήν, ὅτι ἐπιβάλλεται ἡ συνέχισις τῆς συμμετοχῆς τῆς ἡμετέρας Ἐκκλησίας εἰς τὴν Οἰκουμενικὴν κίνησιν καὶ ὑπὸ τὴν νέαν αὐτῆς μορφήν, τότε θὰ εἶναι δυνατὸν νὰ ἐξετασθῇ ἡ μέθοδος, ἥτοι ὁ τρόπος τῆς ἐπαφῆς ἢ συνεργασίας τῆς Μιᾶς Ἀγίας Καθολικῆς καὶ Ἀποστολικῆς Ἐκκλησίας καὶ νὰ καθορισθῶσιν αἱ προϋποθέσεις καὶ οἱ σκοποὶ τῆς συμμετοχῆς κατ' ἀντικείμενα.

α΄. Τὸ πρόβλημα ἀρχῆς

Ἡ ἐντολὴ τοῦ Κυρίου «ἵνα πάντες ἐν ὅσιν» (Ἰωάνν. 18, 21) καὶ ἡ ἀκολουθήσασα Ἱ. παράδοσις τῆς Ἑλληνικῆς Ἐκκλησίας ἐπέβαλλον καὶ ἐπιβάλλουν εἰς τὴν ἡμετέραν Ἐκκλησίαν ἵνα οὐδὲν παραλείπη, ὅπως τεθῇ τέραμα εἰς τὴν τρομερὰν διχοστασίαν τοῦ Χριστιανισμοῦ, ἥτις σχίζει τὸ «Σῶμα Χριστοῦ», τοὔτεστι τὴν Ἐκκλησίαν. Ὅθεν ὀρθῶς ὁ Οἰκουμενικὸς Θρόνος καὶ παλαιότερον μὲν μάλιστα δὲ ἀπὸ τοῦ 1920 συμμετέσχε τῆς Παγχωριστιανικῆς κινήσεως, τῆς ἀποσκοπούσης τοῦτο μὲν εἰς τὸν σχηματισμὸν ἐνιαίου ἠθικοῦ μετώπου τῶν Ἐκκλησιῶν κατὰ τῆς ἀθείας καὶ τοῦ κακοῦ, τοῦτο δὲ τὴν προπαρασκευὴν τῆς ἐν ἀπωτάτῳ μέλλοντι ἐνώσεως τῶν Ἐκκλησιῶν, διὰ τῆς συζητήσεως, ἐν πνεύματι χριστιανικῷ καὶ ἐπιστημονικῷ, τῶν διαφοριῶν,

καὶ τῆς ἐξουρέσεως τρόπου συμφωνίας ἐπὶ τῶν διαφορῶν. Καὶ ἐὰν ἀκόμη τὸ ἔργον τῆς προπαρασκευῆς τῆς ἐνώσεως φαίνεται δυσχερέστατον καὶ ἐὰν ἀκόμη ὑπάρχουν περιπτώσεις καθ' ἃς ἡ ἔνωσις φαίνεται, *κατ' ἀνθρωπίνην καὶ ἱστορικὴν προοπτικὴν*, *χίμαιρα* ἢ ὑποχρέωσις τῆς Καθολικῆς Ὁρθόδοξου Ἐκκλησίας νὰ πράττῃ πᾶν τὸ δυνατόν διὰ τὸ ἱερὸν τοῦτο ἔργον εἶναι γραφικῶς θεμελιωμένη, πολλῶ μᾶλλον, ὅτι ἡ Καθολικὴ Ὁρθόδοξος Ἐκκλησία ἀπὸ τε ἀρχῆς καὶ παραδόσεως καὶ ἀπὸ τοῦ πνεύματος αὐτῆς τοῦ φιλελευθέρου, τοῦ ἐπιδιώκοντος, κατὰ τὴν παράδοσιν, *ἔνωσιν εἰς τὰ οὐσιώδη*, εἶναι ἢ μᾶλλον ἐνδεδειγμένη διὰ νὰ λαμβάνῃ πρωτοβουλίας—καὶ ἔλαβεν αὐτὴ τὴν πρωτοβουλίαν τῆς ἰδρύσεως «Κοινωνίας τῶν Ἐκκλησιῶν» κατὰ τὸ 1920—ἐν τῇ διεξαγωγῇ τῶν συζητήσεων περὶ τῆς προπαρασκευῆς τῆς Ἐνώσεως τῶν Ἐκκλησιῶν.

Καὶ ἐὰν ἔτι δὲν προήχθη τὸ ἔργον τοῦτο ἐν τούτοις ἢ ὑπαρξίς τῆς κινήσεως, ἢ ὁποία εἶναι πράγματι Οἰκουμενικὴ μόνον ἐφ' ὅσον μετέχει ἢ ἡμετέρα Καθολικὴ Ὁρθόδοξος Ἐκκλησία—νῦν δὲ διὰ παρατηρητῶν ἢ Ρωμαιοκαθολικῆ—ἀποτελεῖ μίαν παρήγορον ἐλπίδα διὰ τὸν διηρημένον καὶ δεινῶς δοκιμαζόμενον κόσμον. Ἐπειδὴ δὲ ἀπεδείχθη ὅτι τὸ *παγκόσμιον τοῦτο βῆμα* ὑπῆρξε χρήσιμον διὰ τὴν κατανόησιν τῆς ἡμετέρας Ἐκκλησίας, ὥστε νὰ παύσουν νὰ λέγωνται περὶ Αὐτῆς ἀνακριβεῖαι ἢ ν' ἀπευθύνονται ἀσύστατοι κατηγορίαι (ὡς π. χ. ὑπὸ τοῦ διασήμου ἱστορικοῦ Harnack † 1930), φρονοῦμεν, ὅτι ἐπιβάλλεται κατ' ἀρχὴν ἢ συνέχισις τῆς συμμετοχῆς εἰς τὴν Οἰκουμενικὴν κίνησιν γενικῶς.

Ἡ Οἰκουμενικὴ ὁμῶς κίνησις εἶχε μέχρι τοῦ 1918 δύο κατευθύνσεις, τὴν *δογματικὴν καὶ διοικητικὴν* (Faith and Order) καὶ τὴν *πρακτικὴν τῆς ζωῆς καὶ ἐργασίας* (Life and Work). Ὁ τρόπος συμμετοχῆς εἰς τὴν οὕτως, ἐξ ἀπόψεως ἀρχῆς, ἐμφανιζομένην Οἰκουμενικὴν κίνησιν εἶχε τὴν μορφήν :

1. Ἀπλῆς ἐπαφῆς εἰς συνέδρια καὶ συζητήσεις εἰς θεολογικὰς ἐπιτροπὰς. Εἰς τὰ μεγάλα μάλιστα συνέδρια Λωζάνης καὶ Ἐδιμβούργου παρέστη ἀνάγκη, διὰ λόγους ἀρχῆς, νὰ κάμῃ ἢ ἡμετέρα Ἐκκλησία δηλώσεις σαφεῖς μὲν ἀλλ' ἀνευ (ἀτυχῶς) τῆς κατηγορηματικῆς δηλώσεως, ὅτι αὐτὴ εἶναι ἡ Μία Ἁγία Καθολικὴ καὶ Ἀποστολικὴ Ἐκκλησία (ἢ ἀναζητούμενη ὑπὸ τῶν προτεσταντῶν *Una Sancta*), ὥστε νὰ προσδώσῃ εἰς τὴν παράστασιν τῆς τὴν ἀρμόζουσαν ἔννοιαν.

2. Ἀνεπιφυλάκτου συμμετοχῆς εἰς τὰς ὁργανώσεις τοῦ πρακτικοῦ Χριστιανισμοῦ, διότι εἰ καὶ ἡ ἡθικὴ καὶ ὁ πρακτικὸς ἐν γένει βίος, κατ' ἐξοχὴν κατὰ τὴν χριστιανικὴν κοσμοθεωρίαν, ἐδράζονται ἐπὶ τῶν θεμελιωδῶν θεωρητικῶν ἀρχῶν, ἐν τούτοις ἢ ὑποχρέωσις, ἢ ἐκπορευομένη ἀπὸ τὰς ἀνάγκας τοῦ κόσμου καὶ ἡ εὐρύτης τῆς χριστιανικῆς ἀγάπης, ἐπέβαλλον νὰ μὴ ἐξετάζῃ πάντοτε τὰς θεωρητικὰς ἀρχὰς ἢ Ἐκκλησία, ἵνα μὴ παρακωλύηται εἰς τὸ ἔργον τῆς ἀπὸ θεωρητικὰς—δογματικὰς προϋποθέσεις. Δεδομένου δὲ ὅτι

οὐδεμία τῶν «Ἐκκλησιῶν» ἢ ὀργανώσεων δὲν εἶχε, δι' ἀποφάσεως συνδικῆς, καταδικασθῆ, ὡς αἰρετική, ἐδικαιολογεῖτο καὶ τυπικῶς ἢ ἐπίδειξις τοῦ πνεύματος κατανοήσεως καὶ ἀμοιβαίας ἀγάπης πρὸς τὰς ἑτεροδόξους Ἐκκλησίας καὶ ὀργανώσεις, προτεσταντικοῦ χαρακτῆρος.

Οὕτως εἶχον τὰ πράγματα, ὅτε τῷ 1933—38 οἱ ἡγούμενοι τῆς Οἰκουμενικῆς κινήσεως προτεστάνται, ποικίλων ἀποχρώσεων (οἱ Βαρθιανοὶ μὲ τὴν μονομέρειάν των, κατὰ τὰς πληροφoρίας μας, διαδραματίζουσαν σπουδαῖον πρόσωπον εἰς τὴν κίνησιν καὶ δὴ εἰς τὴν διοίκησιν), ἀπεφάσισαν νὰ θέσουν εἰς ἐφαρμογὴν τὸ ἀρχικὸν ἡμέτερον (διὰ λόγους πρακτικοὺς εἶπον, διὰ νὰ μὴ καλῶνται δις τὰ αὐτὰ πρόσωπα) σχέδιον περὶ «Κοινωνίας τῶν Ἐκκλησιῶν», συγχωνεύοντες τὰς δύο ὀργανώσεις εἰς μίαν καὶ συνενοῦντες τοιοῦτοτρόπως τὰ δύο ἀντικείμενα, ἅτινα ἔνεκα τῆς φύσεώς των, ὡς εἶδομεν, ἀνωτέρω συνδέονται.

Εἰς τὴν ἐν Οὐτρέχτη συνέλευσιν (1938) ὁ ἀείμνηστος Θυατείρων Γερμανὸς ἀντιληφθεὶς ὅτι ἦτο δυνατόν νὰ ὑπάρξουν ἀντιρροήσεις ἐντεῦθεν ἐπεφυλάχθη. Ἀτυχῶς οὐδεὶς ἐμελέτησε προσεκτικῶς τὸ πρᾶγμα καὶ τοιοῦτοτρόπως εὐρέθημεν τῷ 1948 οἱ ἀντιπρόσωποι τῆς Ὁρθόδοξου Ἐκκλησίας—ἢ ἀντιπροσωπεία ἐσηματίσθη ὀριστικῶς ὀλίγας ἡμέρας πρότερον—πρὸς νέας καταστάσεως. Τὴν παραμονὴν τῆς Γεν. Συνελεύσεως ἀντελήφθημεν, ὅτι ἐπρόκειτο περὶ τῆς «*Α' Συντακτικῆς Συνελεύσεως τῆς Κοινωνίας τῶν Ἐκκλησιῶν*», ἐν τῇ ὁποίᾳ ἐπρόκειτο νὰ ψηφισθῆ τὸ καταστατικὸν αὐτῆς, διὰ τοῦ ὁποίου διὰ *πρώτην φοράν* ἐν τῇ *Ἱστορίᾳ ἢ Καθολικῇ Ὁρθόδοξος Ἐκκλησία* θὰ συνεδέετο—*de jure profano* καὶ ὄχι *canonico*—μετὰ ἑτεροδόξων, ὧν τινες δὲν δέχονται οὔτε Τριάδα οὔτε Ἐκκλησίαν. *Ἦλλαξε λοιπὸν ὁ ἀνωτέρω τρόπος ἐπαφῆς καὶ συνεργασίας*, μεταβληθείσης τῆς συμμετοχῆς ἐπὶ ἄλλης βάσεως, δεδομένου, ὅτι ἡ μὲν Χριστολογικὴ βᾶσις εἶναι ἀνεπαρκῆς—ἢ πίστις εἰς τὸν Χριστὸν ὡς Θεὸν καὶ σωτῆρα μόνον ἐν τῇ πίστει ἐν τῇ Τριάδι ὀλοκληροῦται—ἢ δὲ ἐκκλησιολογικὴ εἶναι παντάπασιν ἀκαθόριστος, διότι εἰς τὸ ἀπλοῦν γεγονός τῆς προσκλήσεως καὶ συμμετοχῆς 160 ἐκκλησιῶν καὶ ὀργανώσεων, τινες τῶν ὁποίων δὲν δεχονται τὴν εἰδικὴν Ἱερωσύνην, ὡς καὶ τὸ θεμέλιον ταύτης τὴν ἀποστολικὴν διαδοχὴν, φθάνουν δὲ καὶ μέχρι τοῦ σημείου νὰ ἀρνοῦνται, ὅτι ὁ Ἰησοῦς Χριστὸς ἦλθε διὰ νὰ ἰδρύσῃ τὴν Ἐκκλησίαν, ὑπόκειται ἐκκλησιολογικὴ βᾶσις. Κατ' οὐσίαν πρόκειται περὶ «*Κοινωνίας Ἐκκλησιῶν καὶ μὴ Ἐκκλησιῶν*» (1).

Ὅθεν ἡ Καθολικὴ Ὁρθόδοξος Ἐκκλησία, ὡς ἡ κανονικὴ συνέχεια τῆς Μιᾶς Ἀγίας Καθολικῆς Ἀποστολικῆς Ἐκκλησίας, ὑποχρεωμένη νὰ ὑπερασπίσῃ τὸ Τριαδικὸν δόγμα, ὡς θεσπισθὲν ὑπὸ τῶν Οἰκουμ. Συνόδων, καὶ τὴν ἰδίαν αὐτῆς ὑπόστασιν, ἐν τῇ ὑποστηρίξει, ὅτι Ἐκκλησία εἶναι μόνον

1. Τὴν θέσιν ταύτην θ' ἀποδείξωμεν εἰς νέαν εἰδικὴν μελέτην.

ἐκείνη ἢ ὁποία δέχεται τὴν εἰδικὴν Ἱερωσύνην, ὡς ἐμφαίνεται αὕτη ἐν τῷ μυστηρίῳ καὶ τῇ ἀποστολικῇ διαδοχῇ, εὐρέθη διὰ πρώτην φορὰν μετὰ τὸ 1920 εἰς δύσκολον θέσιν, ἐπειδὴ δὲν εἶχε προηγηθῆ ἡ μελέτη τοῦ πράγματος. *Λόγοι συνεπείας πρὸς τὰς ἀρχάς τῆς καὶ τὸ παρελθόν τῆς* ἐπέβαλον νὰ μελετήσῃ *εἰς συνέδριον Σπουδῶν* τὸ πρόβλημα τῆς συμμετοχῆς εἰς τὴν «Κοινωνίαν τῶν Ἐκκλησιῶν». Οὕτω κατέστη προβληματικὴ ἡ συμμετοχὴ διὰ πολλούς, εἰς δὲ τὸν ὑποσημειούμενον ἐνεποίησε βαθεῖαν ἐντύπωσιν ἢ κατὰ τὴν πρώτην ἡμέραν τῆς *Συνελεύσεως τοῦ Ἄμστερνταμ* ἐν τῇ ἐκκλ. πομπῇ τοποθέτησις τῶν ἐκπροσώπων τῆς κεφαλῆς τῆς Ὁρθοδοξίας εἰς τὸ Ἷτ. «Turquie». Ἡμεῖς πρῶτοι εἴπομεν εἰς τὸν Σεβ. Σάμου, ὅτι «σεῖς οἱ Ἱεράρχαι δὲν ἔχετε θέσιν εἰς τοιαύτας τελετάς», ἀνεξαρτήτως τοῦ προτεσταντικοῦ πνεύματος, τοῦ κρατοῦντος εἰς τὰ συνέδρια ταῦτα. Εἰσηγήθημεν τὴν μὴ μετάβασιν τῶν ἐπισκόπων καὶ κληρικῶν εἰς τοιαῦτα συνέδρια καὶ τοῦτο ἐν τῷ πνεύματι τῆς Ἑνώσεως, ἵνα δῆλον ὅτι γίνῃ ἀντιληπτόν, ὅτι δὲν δύναται ἡ προπαρασκευὴ τῆς Ἑνώσεως νὰ γίνῃ εὐκόλος.

Ἐν ὄψει τῶν ἀνωτέρω τὸ πρόβλημα τῆς ἀρχῆς τίθεται πλέον ὡς ἑξῆς :

Πῶς δύναται νὰ συμβιβασθῶσιν αἱ ὑποχρεώσεις τῆς ἡμετέρας Ἐκκλησίας νὰ τηρῇ τοὺς λόγους τοῦ Κυρίου «ἵνα πάντες ἐν ᾧσιν» καὶ ταυτοχρόνως καὶ ὑπερασπίξῃ τὰς ἀποφάσεις τῶν Οἰκουμενικῶν Συνόδων, ὡς καὶ τὰς ἀπορροεύσας ἐκ τῆς ἰδίας αὐτῆς οὐσίας καὶ ὑποστάσεως; Ἡ διακοπὴ τῆς συμμετοχῆς δὲν θὰ ἦτο ἀπλῶς ἡ χειροτέρα λύσις, ἢ ὁποία θὰ ἐστέρει τὴν Καθολικὴν Ὁρθόδοξον Ἐκκλησίαν ἐνὸς παγκοσμίου βήματος, ἀλλὰ καὶ θὰ ἀντέκειτο πρὸς τὴν ὑποχρέωσιν τῆς ἐκπληρώσεως τῆς ἐντολῆς τοῦ Κυρίου καὶ τὴν χριστ. ἀγάπην. Ἐπιβάλλεται λοιπὸν ἡ συμμετοχὴ ὑπὸ ὅρους, καθορισμένους ἀπὸ τὴν φύσιν τῶν ὀργάνων, δι' ὧν ἀσκεῖται ἡ Οἰκουμενικὴ κίνησις, οὕτως ὥστε αὕτη νὰ ἐκπληροῖ εὐχερῶς τὰς δύο βασικὰς ὑποχρεώσεις τῆς, περὶ ὧν ἀνωτέρω.

Ἐπειδὴ δὲ ἡ ἡμετέρα Ἐκκλησία, ἄνευ τῆς προσηκούσης προμελέτης, ἐδέχθη νὰ μετάσχῃ τῆς «Α'. *Συντακτικῆς Συνελεύσεως* τῆς Κοινωνίας τῶν Ἐκκλησιῶν» καὶ ἐψήφισε τὸ καταστατικόν, παρὰ τὴν σφοδρὰν ἀντίδρασιν τῆς πλειοψηφίας, τὴν ἐκδηλωθεῖσαν κατὰ τὴν παραμονὴν τῆς τελευταίας συνεδρίας (3 Σεπτεμβρίου 1948) καὶ δὲν ὑπέβαλε δῆλωσιν (κακῶς), ὡς ἔπραξεν εἰς τὰ Συνέδρια Λωζάνης (1925) καὶ Ἐδιμβούργου, (1937) πρέπει καὶ τοῦτο νὰ ληφθῆ ὑπ' ὄψει.

Ἐπειδὴ λοιπὸν θὰ πρέπει νὰ μετέχωμεν ἐφεξῆς ὑπὸ ὅρους, οἱ ὁποῖοι θὰ ἐξυψηρετώσιν, ἐν ἐσχάτῃ ἀναλύσει, τὴν προπαρασκευὴν τῆς ἐν ἀπωτάτῳ μέλλοντι Ἑνώσεως, ἐν τῷ Πνεύματι τῆς Ἀρχαίας Καθολικῆς Ἐκκλησίας, πρέπει εἶναι νὰ στρέψωμεν τὴν προσοχὴν πρὸς τὸν τρόπον συμμετοχῆς, ἔχοντες ὑπ' ὄψει Ιον) ὅτι ἡ μείζων ἐδθύνη διὰ τὴν τήρησιν καὶ ὑπεράσπισιν τῶν ἀποφάσεων τῶν Οἰκουμενικῶν Συνόδων ἀνήκει φυσικῶς εἰς τὴν Ἱεραρχίαν,

τὴν θεματοφύλακα τῆς παραδόσεως· 2ον) ὅτι τὸ Οἰκουμενικὸν Πατριαρχεῖον καθώρισε διὰ τῆς ἐγκυκλίου 1920 τὸν τρόπον τοῦτον, ἥτοι ἀνεπιφύλακτον συμμετοχὴν εἰς τὰ τῆς κινήσεως τοῦ πρακτικοῦ Χριστιανισμοῦ καὶ ἐπαφῆν εἰς τὰ δογματικά, πρὸς ἐκκαθάρισιν τοῦ θεολογικοῦ ἐδάφους διὰ τοῦ καθορισμοῦ τῶν σημείων συμφωνίας καὶ διαφανίας τῶν Ἐκκλησιῶν.

β) Τὸ πρόβλημα τοῦ τρόπου συμμετοχῆς

Διὰ τὰ ἔχωμεν συνέπειαν πρὸς ὅ,τι ἐπράξαμεν θὰ προσπαθήσωμεν ἐν τοῖς ἐφεξῆς νὰ καθορίσωμεν τὸν τρόπον συνεργασίας ἢ ἐπαφῆς κατ' ἀντικείμενα, ὡς ἐμφανίζονται ταῦτα ἐν τῇ Οἰκουμενικῇ κινήσει: ὑπὸ τὴν νέαν αὐτῆς μορφήν.

Ἡ Οἰκουμενικὴ Κίνησις περιλαμβάνει τὰ ἐξῆς ὄργανα δράσεως¹.

1ον) *Τὴν Γεν. Συνέλευσιν*, ἣτις ὡς Νομοθετικὸν Σῶμα δικαιούται νὰ τροποποιῇ τὸ καταστατικὸν καὶ νὰ ἐκλέγῃ τὸ Διοικητικὸν Συμβούλιον.

2ον) *Τὸ Διοικητικὸν Συμβούλιον*. Ἐπειδὴ τὰ σώματα ταῦτα στηρίζονται εἰς τὸ καταστατικὸν καὶ τὴν ἀνεπαρκῆ δογματικὴν του βάσιν δὲν ἐπιτρέπεται νὰ μετέχουν οἱ κληρικοὶ καὶ δὴ Ἐπίσκοποι,² ἔνεκα τῶν προεκτεθέντων λόγων καὶ διότι ἡ τοιαύτη ἀποχὴ ἀντὶ νὰ ἐξασθενίσῃ θὰ τυνώσῃ τὴν θέσιν τῆς Καθολικῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας—ἀνευ αὐτῆς δὲν δύναται ἡ κίνησις νὰ ὀνομασθῇ Οἰκουμενικὴ—καὶ θὰ προαγάγῃ τὴν προπαρασκευὴν τῆς Ἐνώσεως ἐν τῷ πνεύματι αὐτῆς. Τινὲς ἐκ τῶν ἡμετέρων φρονοῦσιν, ὅτι δεόν νὰ παριστάμεθα πλέον ὡς παρατηρηταί. Φρονῶ ἢ ἄποψις αὕτη εἶναι λίαν αὐστηρά.³ Πρέπει οἱ λαϊκοὶ Θεολόγοι νὰ παραμείνουν εἰς ἀμφοτέρω τὰ σώματα ὑπὸ τὸν ὄρον, ὅτι θὰ εἶναι εἰς θέσιν νὰ υποβάλουν ἐνιαίαν δήλωσιν κατὰ τὴν *B. Γενικὴν Συνέλευσιν* τοῦ 1954. Ὅθεν ἐπιβάλλεται νὰ συγκροτηθῇ ἀπὸ τοῦδε, κατόπιν συνεννοήσεως τῶν Ἐκκλησιῶν, ἡ ἀντιπροσωπεῖα τῶν Ὁρθοδόξων καὶ νὰ συνέλθῃ καὶ τὸ πρῶτον συνέδριον Σπουδῶν τῆς Καθολικῆς Ὁρθοδόξου Θεολογίας. — ἐγκρίσει τοῦ Μακαριωτάτου

1. Δὲν συμφωνῶ μὲ τὴν ἄποψιν τοῦ Ζερ. Σάρου, ὅτι ἡ Γεν. Συνέλευσις τῆς Κοιν. τῶν Ἐκκλησιῶν ἀποτελεῖ Οἰκουμενικὴν Σύνοδον τοῦ Προτεσταντισμοῦ, διότι δὲν ἔχει αὕτη ἀρμοδιότητος ὑποχρεωτικὰς διὰ τὰς προτεσταντικὰς Ἐκκλησίας ἢ τὰς Ὁργανώσεις.

2. Τοῦτο εἶναι τὸ *καίριον ζήτημα*, ἐξ οὗ ἐξαρτᾶται ὁ καθορισμὸς τῆς θέσεώς μας εἰς τὴν «Κοινωνίαν τῶν Ἐκκλησιῶν». Ἐὰν μετέχωμεν εἰς τὰ δύο σώματα—ἢ λέξιν συμμετοχὴ ἀφορᾷ κυρίως εἰς τὴν σύνδεσιν διὰ τοῦ καταστατικοῦ, ἐνῶ ἡ συνεργασία εἰς ἐπιτροπὰς ἀνευ τῆς συνδέσεως ταύτης ἔχει πραγματικὴν ἔννοιαν ἐπαφῆς—καὶ δὲν μετέχωμεν εἰς τὸ Faith and Order εἴμεθα ἀνακόλουθοι. Εἰς τὸ μείζον περιέχεται τὸ ἔλασσον.

3. Σήμερον (Ἰούλιος 1952) πρέπει νὰ προσθῶσω, ὅτι εἶναι ἔσφαλμένη, ἐφ' ὅσον δὲν ἀνακοινωθῇ εἰς τὸ «Συμβούλιον τῶν Ἐκκλησιῶν», ὅτι διαφανοῦμεν πρὸς βασικὰ ἄρθρα τοῦ Καταστατικοῦ καὶ ἀποχωροῦμεν μέχρι τῆς τροποποιήσεώς των.

Ἀρχιεπισκόπου Ἀθηνῶν εἰς Μονὴν Πεντέλης. — Ἔργον αὐτῆς θὰ εἶναι νὰ συζητήσῃ ποίας προτάσεις δέον νὰ ὑποβάλλῃ ἢ ἡμετέρα Ἐκκλησία, πρὸς τροποποίησιν τοῦ καταστατικοῦ, εἰς τὴν ἀρμοδίαν Β' Συντακτικῆν Συνέλευσιν καὶ νὰ προτείνῃ περὶ τοῦ ἀναλόγου ἀριθμοῦ τῶν ἀντιπροσώπων τῆς Ὁρθοδοξίας εἰς τὰ δύο σώματα—σήμερον εἴμεθα μειοψηφία, τὸ 1/5 !... Ἐνδεχομένως θὰ ἐπεξεργασθῇ δήλωσιν καθ' ἣν, ἢ «Καθολικὴ Ὁρθοδοξὸς Ἐκκλησία» θὰ ἦτο διατεθειμένη νὰ ἀποστείλῃ Ἐπισκόπους εἰς τὰ δύο σώματα, ἐὰν ἐτροποποιεῖτο τὸ Ἴον ἄρθρον τοῦ καταστατικοῦ, συμφώνως πρὸς τὰς ἡμετέρας ἀπόψεις, καίτοι θὰ παραμένῃ ἀκέραιον τὸ θέμα τῆς ἀποδοχῆς τῆς εἰδικῆς Ἱερωσύνης, ὡς βάσεως τῆς υπάρξεως Ἐκκλησίας. Φυσικὰ πάντοτε δὲν πρέπει νὰ λησμονῆται ἢ δήλωσις, ὅτι ἀποτελοῦμεν τὴν μίαν Ἀγίαν Καθολικὴν καὶ Ἀποστολικὴν Ἐκκλησίαν.

Αἱ προτάσεις τῆς Ἐπιτροπῆς (καὶ καλλίτερον θὰ ἦτο νὰ ἐγκριθῇ ἢ μόνιμος Μεγάλῃ Ἐπιτροπῇ Μελετῶν τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας δι' ὅλα τὰ ζητήματα τῆς προπαρασκευῆς τῆς Προσυνόδου καὶ μέλη αὐτῆς νὰ ἀποτελέσουν ὑποεπιτροπὴν διὰ τὴν Οἴκουμ. Κίνησιν) θὰ τεθῶσιν ὑπ' ὄψει τῶν Πατριαρχείων, ὥστε νὰ ἐγκριθῶσιν ὑπὸ τῆς Συνόδου.

3) *Συνέδρια Σπουδῶν τῆς Πίστεως καὶ Διοικήσεως* (Faith and Order), ἅτινα προφανῶς ἀναβιοῦν, ἔνεκα τῆς ἐν τῇ Ὁρθοδοξίᾳ ἀντιδράσεως κατὰ τῆς συγχωνεύσεως. Εἰς ταῦτα θὰ ἠδύνατο νὰ μετάσχουν ἐν ἀνάγκῃ καὶ ἐπίσκοποι Θεολόγοι, προετοιμασμένοι διὰ τὰς συζητήσεις καὶ διὰ τὴν κατάθεσιν τελικῆς δηλώσεως ξένης πρὸς τὰς συμβιβαστικὰς ἐκφράσεις, τὰς συνήθως ἀπαντωμένας εἰς τὰ πορίσματα τῶν Συνεδρίων. Σημειῶνω π. χ. ὅτι εἰς δευτερεύουσαν Ἐπιτροπὴν τοῦ Συνεδρίου δὲν ἐπέτρεψαν νὰ ὑπάρχῃ ἀντιπρόσωπος κατὰ τὴν σύνταξιν τοῦ πορίσματος, οὐδὲ ἐλήφθη ὑπ' ὄψιν εἰς ἄλλην Ἐπιτροπὴν καὶ τὴν Γεν. Συνέλευσιν ἢ πρότασις περὶ ἀπαγορεύσεως τοῦ προσηλυτισμοῦ.

Ἐὰν ἡμεθα ἐπιφυλακτικοὶ ἀπέναντί των θὰ ἐλαμβανόμεθα ὑπ' ὄψιν περισσότερον, ὡς λαμβάνεται ὑπ' ὄψιν ἢ Ρωμαιοκαθολικὴ Ἐκκλησία, ἥτις εἶναι βέβαιον, ὅτι οὐδέποτε θὰ μετάσχῃ ὄργανισμῶν, ὡς ἰσότιμον μέλος, διότι καὶ αὐτὴ ἰσχυρίζεται ὅτι εἶναι ἡ *Una Sancta*¹. Ἡ λεγομένη «τροπὴ» τῆς Ρωμαϊκῆς Ἐκκλησίας εἶναι πράγματι μόνον προσαρμογὴ μεθόδου δρά-

1. Ὅτι ἡμεῖς ἐπιτυχέστερον δυνάμεθα νὰ προβάλωμεν τὴν ἀξίωσιν ταύτην εἶναι προφανές, ὅχι μόνον διότι ἡ πίστις ἡμῶν περιέχει ὀλίγα τὰ οὐσιώδη, εἰς ἃ δέον νὰ ἐπιτευχθῇ ἡ ἔνωσις, ἀλλὰ καὶ διότι ἢ μὲν Ρωμαιοκαθολικὴ Ἐκκλησία μὲ τὴν ἀπόλυτον, σχεδὸν κρατικὴν, ἐνότητά της εἶναι στοιχεῖον διαιροῦν τὴν ἐσωτερικὴν ζωὴν τῶν εὐρωπαϊκῶν κρατῶν, ἐνῶ ἢ πνευματικὴ ἐνότης τῆς «Καθολικῆς Ὁρθοδοξίας», μὲ τὴν δημοκρατικὴν της διακυβέρνησιν, εἶναι στοιχεῖον ἐνωτικῶν τῶν ἐθνῶν—κρατῶν.

σεως, πρὸς χρησιμοποίησιν τοῦ παγκοσμίου βήματος τῆς Οἰκ. Κινήσεως¹.

Εἰς τὴν Διοίκησιν καὶ τὴν Γεν. Συνέλευσιν νὰ ἐπανέλθωμεν ἐπὶ τῆς προτάσεως τοῦ 1920 (Ἀλιβιζάτου), ὅτι θεωροῦμεν οὐχὶ σκοπίμους τὰς μεγάλας συνελεύσεις ἐπὶ δογματικῶν ζητημάτων, ἀλλὰ τὰς διμερεῖς ἢ τριμερεῖς συζητήσεις τῶν συγγενῶν ὁμολογιῶν. Καὶ πάλιν ἐδῶ πρέπει νὰ δηλοῦται, ὅτι τὸ ἔδαφος τῆς Ἐνώσεως εἶναι τὸ τῆς Ἀρχαίας Ἐκκλησίας, ἐν ἧ ὡς ἀρχὴ ἐγένετο δεκτὴ (σημειουμένη καὶ ὑπὸ τοῦ Μ. Φωτίου), ὅτι πρέπει νὰ ὑπάρχη ἔνωσις εἰς τὰ οὐσιώδη (ἴδε Ἀλιβιζάτου: Ἡ τῆς Ἑλληνικῆς Ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας ἀδιάκοπος συνέχεια κλπ. Ἀλεξάνδρεια 1934).

4) *Συνέδρια τοῦ τμήματος τῆς Κοινωνίας τῶν Ἐκκλησιῶν Πρακτικοῦ Χριστιανισμοῦ καὶ ἐνέργειαι αὐτῆς ἐπὶ παγκοσμίου δράσεως.*

Πλήρης καὶ ἀνεπιφύλακτος συμμετοχὴ καὶ συνεργασία, συμπραττόντων τῶν καταλλήλων ἐπισκόπων. Ἡ συμμετοχὴ εἰς πᾶσαν ἐνέργειαν—ἐδῶ πρέπει νὰ ἀναλαμβάνονται καὶ πρωτοβουλίαι ἐκ μέρους τοῦ Οἰκ. Θρόνου, ἔχοντος τὰς γνωμοδοτήσεις τῆς ἀρμοδίας Ἐπιτροπῆς—θὰ εἶναι πρόθυμος. Πρέπει ὅμως νὰ ληφθῇ μέριμνα διὰ νὰ μὴ εἴμεθα ἐν μειοψηφίᾳ εἰς τὰς Ἐπιτροπὰς.

Γνωρίζω, βεβαίως ὅτι αἱ προτάσεις αὗται, αἱ ἀφορῶσαι εἰς τὴν μὴ συμμετοχὴν ἐπισκόπων εἰς τε τὴν Γεν. Συνέλευσιν καὶ τὴν Διοίκησιν καὶ τὰ συνέδρια τῆς Πίστεως καὶ Διοικήσεως ἔχουσι καὶ τὸ τρωτόν, ὅτι λαϊκοὶ Θεολόγοι θ' ἀντιπροσωπεύουσι τὴν Ἐκκλησίαν, ἀλλ' ὡς ἐλέχθη ἀνωτέρω, ἐφ' ὅσον αἱ Ἐκκλησιαὶ ἀπεδέχθησαν κατ' ἀρχὴν καὶ ἐνήφισαν τὸ Καταστατικὸν ἐν Ἀμστερδαμ καὶ ἐφ' ὅσον δὲν ἐπιθυμοῦν ν' ἀποσυρθοῦν, διὰ τοὺς λόγους τοὺς ὁποίους γνωρίζομεν, δὲν ἀπομένει ἄλλη λύσις ἐπιτρέπουσα τὸν συμβιβασμὸν τῶν δισταμένων καὶ συμβάλλουσα ταῦτοχρόνως εἰς τὴν διατήρησιν τοῦ γοήτρου τῆς ἡμετέρας Ἀρχαίας Καθολικῆς Ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας ἀπὸ τὴν ἀνωτέρω.

Τὸ ἔργον τῶν λαϊκῶν ἄλλωστε Θεολόγων θὰ βασιζέται ἐπὶ τῆς προεργασίας τῆς ἀρμοδίας ἐπιτροπῆς, ἣτις θὰ ἔχη ἐγκριθῆ ὑπὸ τῆς Ἱ. Συνόδου.

Ἐφ' ὅσον ἤθελε γίνεαι δεκτὴ ἡ ἀποψις τῆς συμμετογῆς θὰ πρέπει νὰ μὴ ἀναβληθῆ πλέον ὁ καθορισμὸς τῆς Ἐπιτροπῆς, ἡ μελέτη τῶν θεμάτων καὶ ἡ σύγκλησις κατὰ Ἰούνιον τοῦ 1952 τοῦ α'. συνεδρίου Σπουδῶν τῆς Ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας—παρόντων φυσικὰ Ἱεραρχῶν—ἐν τῇ Ἱ. Μονῇ Πεντέλης Ἀθηνῶν, δεδομένου ὅτι θὰ δύναται ἐκεῖ νὰ προεδρεύσῃ τοῦλάχιστον εἰς Ἀρχηγὸς Ἐκκλησίας, ὁ Ἀθηνῶν κ. Σπυρίδων.

Ἐπὶ τούτοις ἀσπαζόμενος τὴν δεξιὰν τῆς Ὑμετέρας Θειοτάτης Παναγιότητος διατελῶ μετὰ βαθυτάτου σεβασμοῦ.

Καθηγητῆς ΓΕΡ. ΚΟΝΙΔΑΡΗΣ

1. Ἴδε προσεχῶς δημοσιευθησομένη μελέτην μου ὑπὸ τὸν τίτλον «ἡ τελειώσις τοῦ Παπικοῦ Ἀλαθῆτου ἐν ἔτει 1950», (εἰς τὸν τόμον εἰς μνήμην Θυατείρων Γεργμανοῦ, δημοσιευθησόμενον ἐν Κων/πόλει).

Ἡ ἀνωτέρω σαφῆς τοποθέτησις τῶν ζητημάτων, φρονοῦμεν, ὅτι καθώριζε καλῶς τὴν θέσιν μας ἐν τῷ προκειμένῳ προβλήματι καὶ πιστεύομεν, ὅτι καθιστᾷ πλέον ἢ νοητά, ἐκεῖνα τὰ ὁποῖα εἴπομεν ἐν ταῖς συνεδρῖαις τῆς Θεολογικῆς Σχολῆς, ἀντιδιαστέλλοντες τὴν ἡμετέραν ἀκριβῆ θέσιν ἔναντι τῶν ἄλλων ἀπόψεων περὶ τῆς συμμετοχῆς ἢ οὐ εἰς τὸ ἐν Lund συνερχόμενον δογματικὸν συνέδριον τῆς «Κοινωνίας τῶν Ἐκκλησιῶν».

Πρὶν ἢ ὁμῶς κλείσωμεν τὴν παράγραφον ταύτην πρέπον θεωροῦμεν νὰ προσθέσωμεν, ὅτι ἡ Α.Θ.Π. ὁ Οἰκουμενικὸς Πατριάρχης δὲν ἠθέλησε νὰ λάβῃ σαφῆ θέσιν ἔναντι τοῦ ἡμετέρου ὑπομνήματος, γενικὴν δὲ πρὸς ἡμᾶς καὶ τοὺς καθηγητὰς τῆς Θεολογικῆς Σχολῆς ἀπηύθυνε προτροπὴν, ὅπως συμφωνήσωμεν εἰς τὴν κατ' ἀρχὴν ἀπόφασίν του περὶ συνεχίσεως τῆς συμμετοχῆς εἰς τὴν Οἰκουμενικὴν κίνησιν. Ἡμεῖς δεχόμενοι κατ' ἀρχὴν τὴν συμμετοχὴν, ἐξήρομεν εὐλαβῶς, ὅτι εἴμεθα διὰ λόγους ἀρχῆς κατὰ τῆς συνδέσεως, ὡς ἐκφράζεται αὕτη διὰ τῆς ἐκλογῆς καὶ τακτικῆς συμμετοχῆς μας εἰς τε τὴν Γεν. Συνέλευσιν καὶ τὸ Διοικ. Συμβούλιον τῆς «Κοινωνίας τῶν Ἐκκλησιῶν» τοῦ Amsterdam, ἧς ἡ πίστις ἐκφράζεται εἰς τὸ 1ον ἄρθρον τοῦ ἐκεῖ ψηφισθέντος Καταστατικοῦ.

Τὸ ἄρθρον τοῦτο εἶναι ἀτελὲς καὶ διὰ τὸν λόγον τοῦτον, ἐξ ἐπόψεως ὀρθοδόξου, ἀπαράδεκτον. Δεχόμεθα δὲ κατ' ἀρχὴν τὴν συμμετοχὴν, ὅχι μόνον, διότι ὡς ἐγράψαμεν (Θεολογία 1949 σ. 520 ἐξ.) ὑπῆρξεν χρήσιμος εἰς τὸ παρελθόν, διὰ τὴν γνωριμίαν τῆς ἡμετέρας Ἐκκλησίας ἐκ μέρους τῶν ἑτεροδόξων, ἀλλὰ καὶ διὰ τοὺς πρακτικὸς λόγους, οὓς τόσον σαφῶς ἐξέθεσε τὸ Οἰκουμ. Πατριαρχεῖον εἰς τὰς δύο αὐτοὺς ἐγκυκλίους (1920 καὶ 1952). Τὸ παγκόσμιον βῆμα τῆς «Κοινωνίας τῶν Ἐκκλησιῶν» εἶναι χρήσιμον διὰ τὴν διακήρυξιν τῆς «Καθολικῆς Ὁρθοδόξου» πίστεώς μας.

§ 4. Τὸ πρόβλημα τῆς συμμετοχῆς τῆς Ὁρθοδόξου Καθολικῆς Ἐκκλησίας εἰς τὴν Οἰκ. Κίνησιν ἐνώπιον τῶν Θεολόγων

Ἡ Ἱερά Σύνοδος τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος λαβοῦσα, ὡς ἀνωτέρω ἐσημειώθη, τὴν κατ' ἀρχὴν ἀπόφασιν συμμετοχῆς εἰς τὸ ἐν Lund δογματικὸν συνέδριον ἀπηύθυνε, πολὺν ἀργὰ βεβαίως¹, ἔγγραφον πρὸς τὰς Θεολογικὰς Σχολὰς τῶν Πανεπιστημίων Ἀθηνῶν καὶ Θεσσαλονίκης, παρακαλοῦσα ἵνα ἐκφράσωσι γνώμην ἐπὶ τῶν 5 θεμάτων, ἅτινα θ' ἀψηχόλουν τὸ εἰρημένον συνέδριον, ὅπερ συγκροτεῖ ἡ πρώτη Ἐπιτροπὴ «Πίστεως καὶ Τάξεως» τῆς Κοινωνίας τῶν Ἐκκλησιῶν.

Τὰ ὄντος βαρυσήμαντα θέματα εἶναι τὰ ἑξῆς.

1ον) Περὶ τῆς φύσεως τῆς Ἐκκλησίας. 2ον) περὶ διαφορῶν ἐν τῇ

1. Κατὰ Μάϊον τρέχ. ἔτους, ἐνῶ τὸ μὲν συνέδριον ἦτο γνωστὸν ὅτι θὰ συνέλθῃ ἀπὸ διετίας ἢ δὲ Πατριαρχικῆ ἐγκύκλιος εἶχε ληφθῆ ἀπὸ τοῦ Φεβρουαρίου.

λατρείᾳ· 3ον) περὶ ἐμποδίων εἰς τὴν συμμετοχὴν εἰς τὴν τράπεζαν τοῦ Κυρίου (Interkommunio)· 4ον) ὅτι ἐσταυρωμένος Κύριος εἶναι ἢ ἔλπεις τοῦ Κόσμου καὶ 5ον) ἢ ἔνωσις ἐν τῷ Χριστῷ καὶ αἱ διαιρέσεις ἡμῶν ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ¹. Ἡ ἐπακολουθήσασα συζήτησις ἔφερε φυσικῶς τῷ λόγῳ εἰς τὸ μέσον αὐτομάτως τὸ πρόβλημα τῆς κατ' ἀρχὴν συμμετοχῆς εἰς τὴν Οἰκ. Κίνησιν καὶ ὄχι μόνη εἰς Lund.

Οἴκοθεν βεβαίως νοεῖται, ὅτι διδομένης καταφατικῆς ἀπαντήσεως εἰς τὸ τεθὲν ἐρώτημα αὐτομάτως ἐτίθετο τὸ πρόβλημα τῆς ιδιότητος ὑφ' ἣν θὰ παρίσταντο οἱ ἀπεσταλμένοι τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος εἰς τὸ ἐν λόγῳ Συνέδριον. Ἦτο φυσικὸν ὅτι θὰ ἐπηκολούθουν μακροαὶ συζητήσεις εἰς τὴν Θεολ. Σχολήν. Δύο πολύωροι συνεδρίαί (13 καὶ 16 Ἰουνίου) κατηναλώθησαν διὰ τὴν συζήτησιν καὶ σκέψιν περὶ τῶν βασικῶν ἀρχῶν τῆς γνωμοδοτήσεως τῆς Θεολ. Σχολῆς.

Κατὰ τὰς ὄντως ἱστορικὰς ταύτας συνεδρίας ἐνῶ ἐπῆλθε κατ' ἀρχὴν συμφωνία ἐπὶ τῆς σημαντικῆς ἀπόψεως, καθ' ἣν ὄχι μόνον δὲν ἔπρεπε νὰ διακοπῆ ἢ ἐπαφή, ἀλλὰ τουναντίον νὰ συνεχισθῆ καὶ διὰ τῆς συγγραφῆς καὶ τῆς γνωμοδοτήσεως πρὸς τὴν Ἱερὰν Σύνοδον ἐπὶ τῶν τιθεμένων ἐνώπιον τοῦ ἐν Lund συνεδρίου θεμάτων, παρουσιάσθη διαφορὰ ἀντιλήψεων ἐπὶ τοῦ σπουδαίου ζητήματος τῆς ιδιότητος, ὑφ' ἣν ἔδει νὰ παραστῶσιν οἱ ἐκπρόσωποι τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος ἐν τῷ εἰρημένῳ δογματικῷ συνεδρίῳ καὶ ἐπὶ ἄλλων, ἐν περιορισμένῳ μέτρῳ δευτερευόντων, ζητημάτων, ἥτοι ἐπὶ τοῦ κατὰ πόσον ἔπρεπε ἢ οὐ νὰ μετᾶσχουν τῶν συζητήσεων, τῆς συντάξεως τῶν πορισμάτων καὶ ἐν καταφατικῇ περιπτώσει ἐὰν θὰ ἔπρεπε νὰ κατατεθῆ κατὰ τὸ πέρασ τοῦ Lund δῆλωσις τῶν ὀρθοδόξων.

Εἰς τὸ πρῶτον καὶ καίριον ζήτημα ἐνὸς καθηγητοῦ δηλώσαντος, ὅτι ἀποκλείει τὴν συμμετοχὴν εἰς τὰ τοιαῦτα συνέδρια, ὡς ἀνωφελῆ, πέντε (5) μὲν καθηγηταὶ ἀπεφάνθησαν, ὅτι κατ' ἀρχὴν δύναται νὰ μετᾶσχη ἢ Ἐκκλησία εἰς τὸ ἐν Lund συνέδριον διὰ συμβουλευτικῶν μελῶν ἢ ἐπισκεπτῶν (visitors), ἐπὶ τῷ σκοπῷ ν' ἀναπτύξωσι τὰς ὀρθοδόξους ἐπόψεις καὶ δὴ διὰ τῆς καταθέσεως σχετικῶν εἰσηγήσεων, ἀλλ' ὑπὸ τὸν ὄρον, ὅτι δὲν θὰ μετᾶσχουν εἰς τὴν συναγωγὴν τῶν συμπερασμάτων τῶν συζητήσεων (Kompromiessformeln) καὶ τῶν κατ' αὐτὴν ψηφοφοριῶν, τέσσαρες (4) δὲ καθηγηταὶ ἀπεφάνθησαν, ὅτι δὲν ὑφίσταται ζήτημα μὴ συμμετοχῆς, ἐφ' ὅσον ἢ Ἐκκλησία τῆς Ἑλλάδος μετέχει ἐπὶ 4 συναπτὰ ἔτη τοῦ Ὁργανισμοῦ τῆς «Κοινωνίας τῶν Ἐκκλησιῶν» καὶ δὴ τοῦ Κεντρικοῦ αὐτοῦ Συμβουλίου. Κατ' ἀκολουθίαν εἶναι νῦν ὑποχρεωμένη νὰ μετᾶσχη καὶ δὴ μὲ πλήρη δικαιώματα, λαμβάνουσα μέρος καὶ ἐν τῇ συνα-

1. Μεταγενεστέρως ἀνεκοινώθη, ὅτι μόνον τὰ 3 πρῶτα θέματα θ' ἀπησχόλουν τὸ συνέδριον.

γωγῇ τῶν συμπερασμάτων καὶ τῶν κατ' αὐτὴν ψηφοφοριῶν. Εἰς ἣν δὲ περιπίπτωσιν τὰ πορίσματα τοῦ Συνεδρίου δὲν θὰ ἱκανοποιουν τὰς ὀρθοδόξους δογματικὰς ἀπόψεις τότε νὰ καταθέσουν δῆλωσιν. Ταῦτοχρόνως ἀπεφασίσθη νὰ σταλῇ πρὸς τὴν Ἱ. Σύνοδον προσχέδιον τῶν ὀρθοδόξων ἀπόψεων περὶ τῶν τριῶν θεμάτων τοῦ συνεδρίου, ἵνα ἔχωσι τοῦτο ὑπ' ὄψει των οἱ ἀντιπρόσωποι.

Ἐπειδὴ ἡ τοιαύτη συνοπτικὴ ἔκθεσις τοῦ ἀποτελέσματος τῆς συζητήσεως τῆς 16ης Ἰουνίου δὲν ἀποδίδει τὴν γνώμην μου ἐπακριβῶς διὰ τοῦτο πρέπει νὰ παραθέσω ταύτην πλήρως. Ἴδου αὕτη :

α) Πιστεύω, ὅτι τὰ οἰκουμενικὰ συνέδρια προήγαγον τὴν περὶ τῆς ἡμετέρας Ἐκκλησίας γνῶσιν τῶν ἑτεροδόξων, οἵτινες εἶχον τὴν εὐκαιρίαν νὰ σχηματίσωσι ἀληθεστέραν εἰκόνα τῆς Ὁρθοδόξου Καθολικῆς Ἐκκλησίας. Εἰς τοῦτο συνέβαλον διαφερόντως οἱ ρῶσοι θεολόγοι ἐπιγίγταντ τῶν Παρισίων¹.

(Συνεχίζεται)

1. Ἀναμφιβόλως εἶναι ὑπερβολὴ τὸ λεγόμενον, ὅτι εἶναι ἄχρηστος ἡ ἐπαφὴ καὶ ἄνευ σημασίας τὰ συνέδρια (Ἀνδρουτσος), διότι ἀρκεῖ τις ν' ἀναγνώσῃ τὴν ἐγγράφου περὶ τῆς ἡμετέρας Ἐκκλησίας πρὸ 40 ἢ 50 ἐτῶν, καὶ μάλιστα ὑπὸ διασήμων θεολόγων, οἷος ὁ Harnak, καὶ νὰ ἀναγνώσῃ τὴν γράφεται σήμερον διὰ νὰ πεισθῇ περὶ τοῦ ἀντιθέτου. Φίλος θεολόγος συμμεριζόμενος τὴν ἄποψιν Ἀνδρουτσου φρονεῖ, ὅτι ὑπάρχουν ἄλλαι πηγαὶ διαφωτισμοῦ καὶ ὅτι ἐν τοῖς συνεδρίοις γίνεται ἐπανάληψις μυριολέκτων θέσεων καὶ ὅτι δὲν ἐπῆλθε προσέγγισις κατ' οὐσίαν. Φρονῶ, ὅτι ἐν μέρει μόνον ἔχει δίκαιον, διότι ἡ ζωντανὴ ἐπαφὴ καὶ ἡ παρακολούθησις τῆς ὀρθοδόξου λατρείας, ἐκτὸς τῆς διὰ τῶν συγγραμμάτων ἐπικοινωνίας, συνέβαλον εἰς τὴν δημιουργίαν τῆς ἀνατολικοεκκλησιαστικῆς κινήσεως παρὰ τοῖς προτεστάνταις, ἡ δὲ ἐπαφὴ πρὸς τοὺς Ρώσους τῆς Ἀνατολῆς καὶ Δύσεως ὑπῆρξε βεβαίως ὁ ἕτερος σπουδαῖος παράγων, ὡς συμβαλὼν εἰς τὴν κίνησιν ταύτην, περὶ ἧς ὑπάρχει ἀνέκδοτος γερμανιστὶ πραγματεία τοῦ ὑφηγητοῦ τῆς Θεολογικῆς Σχολῆς τοῦ Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης κ. Ἱ. Καλογήρου. Ἐπειτα ἀλλαχοῦ θὰ σημειωθῇ ποία προσέγγισις ἐπῆλθε εἰς τὸ θέμα τῆς ἀνθρωπολογίας εἰς τὸ Ἐδιμβούργον. Πρόβλημα μένει πῶς δύναται νὰ ἐξασφαλισθῇ ἡ προσέγγισις καὶ πῶς δύναται ἡ συμφωνία ἐπὶ ἐνὸς σημείου νὰ δεσμεύσῃ παρὰ τοῖς προτεστάνταις τὴν παροῦσαν καὶ τὴν ἐπομένην γενεάν. Ὅτι ἡ ἡμετέρα Ἐκκλησία δεῖν νὰ παρίσταται εἰς τὰ ἐν λόγῳ συνέδρια ὡς ὑπέρτιμος καὶ οὐχὶ ἰσότιμος εἶναι κατ' ἀρχὴν ὀρθόν, ἀλλὰ φρονῶ, ὅτι ἰον) αἱ ἀνάγκαι συνεργασίας τῶν χριστιανῶν ἐν τῷ χεμαζομένῳ κόσμῳ, τὰς ὁποίας ἐσημείωσε τὸ Οἰκ. Πατριαρχεῖον κατὰ τὸ 1920, ὑφίστανται μεγαλύτεραι νῦν παρὰ εἰς οἰανδήποτε προηγουμένην περίοδον καὶ 2ον) ὅτι ἡ εὐρύτης τοῦ πνεύματος τῆς ἑλληνοχριστιανικῆς παραδόσεως ἐπιβάλλει τὴν ἐπικράτησιν εὐρύτερων ἀντιλήψεων. Ἡ ἀξιοπρεπὴς ὁμως καὶ μετὰ κύρους ἐμφάνισις τῆς Μιᾶς Ἁγίας Καθολικῆς καὶ Ἀποστολικῆς Ἐκκλησίας πρέπει νὰ μελετηθῇ ἀπὸ πάσης πλευρᾶς καὶ αὕτη εἶναι δυνατὴ, ἐὰν τίθεται οἱ προσήκοντες ὅροι πρὸ τῆς συμμετοχῆς. Ἡ Ἐκκλησία οὕτως ἐμφανιζομένη δὲν ἔχει ἀνάγκην νὰ φοβηθῇ ἐκ τῆς παρουσίας αἰρετικῶν, ὡς καὶ ἐν τῇ ἀρχαιότητι.